

AXBOROT-PSIXOLOGIK XAVFSIZLIKNI TA’MINLASHNING ASOSIY FAOLIYAT YO’NALISHLARI VA USLUBLARI

**ADPI “Pedagogika va psixologiya” kafedrası o’qıtuvchısı
Turdiyeva Muhayyo Soxibjon qızı,
ADPI talabası Ma’rufjonov Muhammadalı**

Annotatsiya: Maqola axborot texnologiyalari sohasidagi xavfsizlik muammolarini tahlil qiladi va ularning psixologik ta’sirini ko’rsatadi. Axborot xavfsizligi sohasidagi asosiy faoliyat yo’nalishlarini, ularning oziga xos xususiyatlarini, xavfsizlikni ta’minlashda muhim bolgan uslublar va ulardan foydalanishning afzalliklarini ta’riflaydi.

Kalit so’zlar: Axborot, xavfsizlik, global, aloqa, boshqaruv, kompyuter, axborotlashgan jamiyat.

«Axborot» tushunchası bugungi kunda global mohiyat kasb etmoqda. U inson tafakkuriga turli yo’nalishlarda ta’sir o’tkazuvchi, yaxlit insoniyat hayotini va taqdirini u yoki bu tomonga burib yuboruvchi, goh salbiy goh ijobiy mohiyat kasb etuvchi qudratli vosıtaga aylandı.

Aslini olganda axborot tushunchası dunyoqarashni ifodalaydigan barcha bilimlar sohasida qadimdan mavjud bo’lgan. Kibernetikaning kelib chiqishi va rivojlanishi bu tushunchani «aloqa» va «boshqaruv» tushunchalari bilan birga keng qo’llanilishiga olib keldi. Hozirgi vaqtda axborotlarni hosil qilish, qayta ishlash, saqlash, ko’paytirish va tarqatish alohida ilmiy sohani - informatika sohasini tashkil etadi. Bu lotinchada tanishtirish, tushuntirish, sharq tillarida esa xabar, axborot ma’nosini bildiradi.

Axborot sohasining tez sur’atlar bilan o’sishi, uni avtomatlashtirish usullarining shiddat bilan rivojlantirilishi kompyuterlarning yaratilishiga va kishilik hayotining turli sohaslarini kompyuterlashtirishga olib keldi. Bu esa o’z navbatida bugungi kunda g’oyatda tezkorlik bilan o’sib borayotgan «Axborotli jamiyat» nazariyasini maydonga keltirdi.

Kompyuterlashtirilgan dunyo, yalpi axborotlashtirilgan global tizimning vujudga kelishi millatlar, xalqlar va butun insoniyat taqdirini bir-biriga bog’lab qo’ydi. Axborot olish, uni ishlash, saqlash va tarqatish texnologiyasining tasavvur qilib bo’lmaydigan darajadagi taraqqiyoti bugun jiddiy tashvishlar tug’dirmoqda. Chunki hozirgi zamon komp’yuterlarining eng so’nggi avlodi har birining protsessorida 80-100 million tranzistor bo’lib, har soniyada ikki milliardgacha vazifani bajara oladi. Axborot texnologiyasining ana shunday mo’jizası tufayli xohlagan kishi Er yuzining xohlagan nuqtasidagi odam bilan soniyalarda aloqa o’rnatishi, muammoni lahzalarda hal etishi mumkin. Ana shu holatning o’zi inson faoliyatini, tafakkur tarzini, axloqiy me’yorlarini, olamga munosabatlarini, yaxlit olganda esa yangi yuz yillikdagi insoniyat hayoti va taqdirini ifoda etadi. Boshqacha qilib aytganda, XXI asr tsivilizatsiyası axborot xuruji, informatsion-psixologik urush qiyofasida o’zini namoyon etmoqda.

Insoniyatning kelajakdagi taqdiri va istiqboli xususida o’ylar ekanmiz, axborot texnologiyası mohiyati, uning taraqqiyoti, inson va insoniyat hayotiga ta’sir o’tkazishi omillarini chuqur o’rganishni taqozo etadi. Bular quyidagılarda ko’rinadi:

Birinchidan, inson faoliyatini maqsadga muvofiq holda yo’lga quyish, yo’naltirish. Umummanfaat atrofida birlashtirish, jamoa va jamiyat ishiga daxldorlik tuyg’usini shakllantirish, insoniyat hayotini saqlashda mas’ullik, uning taqdiriga taqdirdoshlik hissini shakllantirish.

Ikkinchidan, turli fe’l-atvorga, tabiatga ega bo’lgan, o’z manfaati ustuvorligiga intilayotgan siyosiy sub’ektlar o’rtasidagi o’zaro muvofiqlikni ta’minlash. Urush madaniyatsizligidan tinchlik madaniyatiga o’tish, davlatlararo va mintaqalararo munosabatlarda bir-biridan qochish emas, bir-biriga intilish kayfiyatini yaratish, jahon muammolarini hal etishda sog’lom g’oyalarga tan berish ruhiyatini shakllantirish.

Uchinchidan, fan-texnika taraqqiyoti cheksiz darajada rivojlanayotgan bir paytda uning keng imkoniyatlarini umumiy taraqqiyot yo’liga safarbar etish kayfiyatining ustuvorligini ta’minlash. Aks xolda g’ayriaxloqiy va g’ayriinsoniy kayfiyatdagi fuqaro qudratli texnologiyalarni jamiyat taraqqiyotiga zid bo’lgan g’oyat xatarli maqsadni amalga oshirishga ishlatishi mumkin. Bu, ayniqsa,

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

xalqaro terrorizm, narkobiznes, diniy eksterimizm singari global fojealarni boshqarishda, davlatlararo iqtisodiy munosabatlarni chalkashtirishda, bank, moliya-irodit tizimini izdan chiqarishda qo‘l keladi.

To‘rtinchidan, axborot texnologiyasining beqiyos imkoniyatlarini, ulkan qudratini to‘la-tukis inson hayotiga tadbiiq etish, inson taqdiriga xizmat qildirishni ta‘minlaydigan eng zamonaviy va samarali boshqaruv mexanizmini iqtisodiy, ijtimoiy, ma‘naviy, ruhiy va siyosiy sohalarida yuksak madaniyat bilan unumli foydalanish asosida tashkil etish.

Tig‘iz axborotlashgan jamiyatda «shaxs-jamiyat-davlat» aloqadorligi, ularning o‘zaro uzviyligi va yaxlitligini ta‘minlash bir muncha qiyinlashadi. CHunki axborot oqimi tezlashgani va axborotlar girdorbida yashash kabi murakkab, ziddiyatli vaziyatning yuzaga kelishi bevosita shaxs tafakkurining, inson dunyoqarashining keskin o‘zgarishiga sabab bo‘lmoqda.

Axborot-psixologik xavfsizlik tushunchasi ana shu tarzda ma‘naviy-axloqiy mezonga aylanadi. erkin shaxs va ozod kishilik jamoasi bo‘lgan fuqarolik jamiyati sharoitida axborot-psixologik xavfsizlikning o‘ziga xos tizimlari shakllanmog‘i lozim. Bu bevosita OAV faoliyati va unda xizmat qiladigan axborot oluvchi, saqlovchi va tarqatuvchi xodimlarning siyosiy saviyasiga, kasb mahoratiga va eng muhimi fuqarolik pozitsiyasiga, jamiyat ishiga daxldorlik tuyg‘usiga bog‘liq. Zotan, axborot-psixologik xavfsizlikni ta‘minlashning bosh mezonlari va asosiy tayanchi - millatparvarlik, vatanparvarlik, fidokorlik tuyg‘usi!

Demak, axborot xuruji tobora avj olib borayotgan, yakka tartibda har bir fuqaro, har bir inson ongiga kuchli ta‘sir o‘tkazayotgan, keng miqyosda olganda esa jamiyat taraqqiyoti va millat taqdirini hal qilishga qodir bo‘lgan, global miqyosda esa butun insoniyat hayotini kafolatlaydigan, uning taraqqiyoti yoki tanazulini belgilashga qodir bo‘lgan tig‘iz axborot tizimini boshqarish, tartibga solish, undan foydalanish me‘yorlarini ishlab chiqish hozirgi zamonning eng dolzarb muammolaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1) O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida” gi Farmoni. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlar to‘plami.-2017.-6 (766)-son.

2) Umarov.B, Qodirov. U, Karimov.X. Ochiq axborot tizimlarida axborotpsixologik xavfsizlik:darslik. T., 2012.-239. b.

3) Safayev N.S., Ergashev P.S., Amirova N.A., Odilova N.G., Rahimova Ziyavidtinova G. Z. Psixologik yutuklik asosiy mezonlarva rivojlanish qonuniyatlari. Toshkent-2018. 166. b.

4) Sharopova S. Yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik asoslari. Monografiya. Guliston sh. 2020.144 b.